

ג. יש סוברים שלפי אבא שאול שיום שביעי עולה לכאן ולכאן, מותר לגלח ביום העשרים ותשעה, כי יום השביעי נידון כשני ימים. ויש חולקים (מובא בתוס').

ד. אבל שחל שלישי שלו להיות ערב הרגל – אסור ברחיצה עד הערב (אף לאבא שאול). כן אמר רב הונא בריה דרב יהושע. וכן נקטו רב פפי ורב פפא.

א. לפרש"י (וכ"מ ברי"ף וברמב"ם ועוד) 'עד הערב' היינו כניסת יום טוב [ורוחץ ביום טוב בצונן או אף בחמין פניו ידיו ורגליו, או בענין אחר שאין בו גזרת מרחצאות. וכן רוחץ במועד כדרכו]. והתוס' הביאו מהרי"ט לפרש 'עד הערב' – מבעוד יום בערב, [לאחר תפילת המנחה (ראב"ן)]. וכן נהגו, אעפ"י שרוב הגאונים סוברים כדעה ראשונה. מהר"ם ועוד; תה"ד רפז]. ולפי זה נראה שהוא הדין שמותר לכבס בערב יום טוב סמוך לערב. ואף לדעה הראשונה יש סוברים שכיבוס ותגלחת, הואיל ואי אפשר להם ביום טוב מותרים מבעוד יום, אלא שלא ילבש הבגד המכובס עד יום טוב (עפ"י ראב"ד רמב"ן ורא"ש).

ב. 'שלישי' לאו דוקא, הוא הדין ברביעי וחמישי וששי (עפ"י רי"ף בה"ג ריטב"א ושאר פוסקים. ובשיטה הביא דעה שדוקא שלישי אבל ברביעי מותר לרוחץ כל היום).

דפים יט – כ

לד. קברו את המת ברגל – האם הרגל עולה למנין שבעה או שלשים?

קברו את המת ברגל – לענין מנין שבעה ודאי אינו עולה לו, וצריך לנהוג שבעה אחר הרגל. לדעת הרי"ף, יום טוב שני של גלויות עולה לו כיום אחד ואף על פי שאינו נוהג בו אבילות. ולענין מנין שלשים שאל אב"י מרבה שמה עולה לו כיון שמצות שלשים נוהגת ברגל (לענין גילוח ותספורת, ויש אומרים אף לשאר הלכות כגון לבישת בגד מגוהץ) וענה לו שאינו עולה. והשיבו על כך מהמבואר בבב"יתא שהרגל עולה למנין שלשים. וכן מסרו בשם רבי יוחנן, וכן הורה רבי אלעזר לפדת בנו (וכן פסק הרי"ף).

לענין תנחומים, מבואר בבב"יתא שימי הרגל עולים למנין שבעה, ואין הרבים מתעסקים עמו לנחם לאחר הרגל אלא בתום שבעה מהקבורה, שכבר נתעסקו עמו ברגל.

א. לענין ברכה בשורה – אינו מברך אחר הרגל שכבר בירך ברגל. ויש אומרים אף לענין הבראה, שמברכים אותו ברגל. ובשם רש"י כתבו שאין מברכים לא ברגל ולא לאחר הרגל (עתוס').

ב. ע' באגרות משה (יו"ד ח"ב קעב) שכתב שהפוסקים, מלבד הרא"ש, לא הביאו דין זה שאין מתעסקים עמו לאחר הרגל. ואולי טעמם הוא משום שבזמננו לא נהגו לנחם ברגל, לכך חזרו חיוב תנחומים אחר הרגל כימי האבלות. ולא ירדתי לדעתו, הלא הלכה מפורשת היא בשו"ע יו"ד שלט, ב.

דף כ

לה. א. מהם דיני שמועה קרובה ושמועה רחוקה?

ב. שמע שמועה קרובה ברגל או בשבת, ולמוצאי הרגל / השבת נעשית רחוקה – מה דינו?

ג. האם שייכת קריעה בלא שבעת ימי אבלות, במי שנוהגים עליו דיני אבילות?

ד. מי שאין לו חלוק לקרוע, ונודמן לו לאחר זמן – מה יעשה?

ה. אלו הם הקרובים שמתאבלים עליהם? האם יש דין אבלות במות קרובי קרוביו?
ו. מי שקרע במישוב – מה דינו?

א. שמועה קרובה; ששמע שמת קרובו בתוך שלשים – נוהגת שבעה ושלשים.
דין יום שמועה כיום קבורה, לקריעה ולהבראה ולכל דבר האבל (נמוקי יוסף). ומבואר ברמב"ם
וברא"ש שאבלות ביום שמועה אינה אלא מדרבנן (ע"ע מאור ישראל).

שמועה רחוקה; ששמע לאחר שלשים משמת – לדברי רבי עקיבא אינה נוהגת אלא יום אחד. ולחכמים
– שבעה ושלשים. ובברייתא חילקו בין חמשה קרובים ובין אב ואם שבהם נוהגת שמועה רחוקה שבעה
ושלשים. ואולם רבי יוחנן פסק כרבי עקיבא ואף על פי שהרבים חולקים עליו מפני שהלכה כדברי המיקל
באבל. וכן הורו רב חסדא ורבא על מעשים שבאו לפניהם, ועוד אמוראים נקטו כן.

א. כן הלכה, ששמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.
ב. שמע ביום שלשים; יש אמרים שדינו כשמועה רחוקה, אבל בה"ג ורי"ף נקטו שחייב לישב
שבעה ושלשים כשמועה קרובה. וכן דעת הרמב"ן ועוד.

ג. קריעה בשמועה רחוקה; יש סוברים שאינו קורע אפילו על אביו ואמו [וכן לענין הבראה]. ויש
מסתפקים בדבר. ולדעת בה"ג ורב צמח גאון (וכ"מ ברי"ף וכו"כ הנמוקי-יוסף) קורע על אביו ועל
אמו אף לאחר שלשים (עתוס' וריטב"א).

ד. כתבו הפוסקים: מסתבר שלענין אבלות שלשים, וכן י"ב חדש על אביו ואמו ליכנס לבית
השמחה וכד' – אף בשמועה רחוקה נוהג, ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה
לו שמועה לאחר י"ב חדש של אביו, אינו נוהג אלא יום אחד (עפ"י רמב"ן, אור זרוע).

'יום אחד' שאמרו – לאו דוקא אלא אפילו שעה אחת, ולכך די שיחלוץ מנעלו ושוב יכול לילך לבית
המרחץ כמו שעשה רבי חייא.

א. אין צריך לילך לביתו לכפות מיטתו ולא לעטוף ראשו אלא די בחליצת מנעל [ואם היה מלמד
תורה או עוסק במלאכה או רוחץ וסך – צריך להפסיק שעה אחת, וגם יחלוץ מנעלו]. ואם
אין לו מנעל ברגלו יעשה מעשה אחר כגון כפייה או עיטוף (עפ"י רמב"ן; ר"ן פסחים).
ב. כתב מהר"ם (בתשובה תרמד) שאף מקצת מהלילה נחשב כיום לענין שמועה רחוקה [אף על פי
שלענין שבעה ושלשים אין 'מקצת היום' אלא לאחר הנץ החמה לשיטתו].

ב. אמר רבי יוסי בר אבין: שמע שמועה קרובה ברגל, ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה – עולה לו הרגל למנין
הימים, להחשב שמועה רחוקה כאילו שמע לאחר הרגל, ואינו נוהג אלא יום אחד. וכן אמר רבי אדא דמן
קסרי לענין שבת. ולענין קריעה נחלקו רבי מני ורבי חנינא האם קורע אחר כך אם לאו.

א. פסק הרי"ף שאינו קורע.
ב. שמע שמועה קרובה בשבת או ברגל – נוהג אותו יום בדברים שבצנעה, אף אם לאחר השבת
תיעשה השמועה רחוקה. שמע שמועה רחוקה – אינו נוהג כלום באותו יום, ולאחר השבת
נוהג שעה אחת ודיו (נמוקי יוסף).

ג. כתבו ראשונים: השומע לאחר הרגל שמת קרובו קודם הרגל, אין הרגל מבטל גזרת שבעה או
שלשים לגביו, להחשיבו כשמועה רחוקה, כיון שלא נהג ולא שמע קודם הרגל, ודלא כדעת
המקל בזה (עפ"י נמוקי יוסף, ריטב"א, תוס' להלן כד:).

ד. שמע בשבת – נחלקו הדעות האם מברך ברכת אבלים (שבברכת המזון. רש"ש), שהיא בכלל
'דברים שבצנעה' או שמא כיון שמברכים בשלשה או בעשרה הרי זו אבילות בפרהסיא ואינו
מברך (מובא בראשונים. וע' בהרחבה במאור ישראל להלן).

ג. לדעת רבי חנינא תיתכן קריעה ללא שבעה; כששמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה וכנ"ל. (ויש אומרים שלדבריו הוא הדין בכל שמועה רחוקה. עפ"י רי"ף, רא"ש, רמב"ן, ריטב"א ועוד – ודלא כתוס').

ואפילו לדעת רבי מני הסובר שאינו קורע בזה, מצינו שמשום כבוד אב ואם חייבו קריעה אף לאחר שבעה – מי שלא היה לו חלוק לקרוע ונודמן לו לאחר שבעה, שאמר רבי זירא שעל אביו ועל אמו קורע והולך.

ד. מי שאין לו חלוק לקרוע (כגון שחלוקו שאול או שנתמלא קרעים. תוס') ונודמן לו חלוק; בתוך שבעה – קורע. לאחר שבעה – אינו קורע, מלבד על אביו ואמו משום כבודם חייב לקרוע כנוכח.

ה. על שבעה קרובים המפורשים בפרשת טומאת כהנים, מתאבלים עליהם; אב ואם בן ובת אח ואחות ואשה (הנשואה ולא ארוסה. יבמות ט), ואף אחיו ואחותו מאמו, ואפילו אחותו הנשואה (שאינם מפורשים בכתוב). על שניים שלהם (– הנולדים מהם. על אחיהם ונשיהם יש מסתפקים. עתוס'); לדברי רבי עקיבא – מתאבל עליהם. לרבי שמעון בן אלעזר אין מתאבל, חוץ מבן בנו ואביו אביו (והוא הדין אבי אמו ובת בתו. תוס'). ולחכמים, כל שמתאבל עליו – מתאבל עמו, כלומר כאשר הוא עמו בבית נוהג באבלות עמו. ובאשתו, כאשר מת אחד מקרוביה, יש חילוק בדבר; אם מת אביה או אמה – נוהג עמה אבילות [וכן היא מתאבלת עמו כשמת אביו או אמו], ואם מת אחד משאר קרוביה – אינו נוהג עמה אבלות.

א. התוס' כתבו להסתפק במה שאמרו שנוהג אבלות עמו, האם דוקא בפניו או שמא בכל הבית, גם שלא בפניו. והריטב"א כתב שאסור גם כאשר יוצא מהבית, כל שניכר הדבר שאינו נוהג באבילות שהרי נראה הדבר כחוכא, ואין מותר אלא בדבר שאינו ניכר כגון דברים שבצינעה או בעיר אחרת.

ב. יש אומרים שכיון שאבלות זו אינה אלא משום כבודו ומשום דרכי שלום, להראות שמתאבל ומצטער בצרתו, לפיכך אם מוחל לו קרובו, אינו צריך לנהוג עמו באבלות כלום (מובא בנמוקי יוסף). ולכך נהגו להקל באבלות זו, כי כל האבלים מוחלים על כבודם (רא"ש, ריטב"א). וכתבו הפוסקים שהמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים).

ומכל מקום נוהגים שקרובי המת בדרגה שניה [בקורבת שאר ולא מחמת קידושין, מלבד חמיו וחמותו ואשת אביו בחיי אביו] מראים קצת אבלות בעצמם עד מוצאי שבת הראשון; אין רוחצים בחמין אלא בפורשים, אין נכנסים לסעודה אפילו לא לסעודת מצוה וכד' (עפ"י רמ"א שעד, ופ"ת. ויש מקומות שאין נוהגים בכך – ע' פני ברוך ט, יא בהערה כו).

ג. שניה שעל ידי קידושין ולא ע"י קורבת שאר, כגון שמתה אשתו של בנו או בעלה של בתו – אינו נוהג אבלות. ויש אומרים שאם אינו קרובו כלל, כגון אחיו מאביו שיושב על אחיו מאמו – אינו נוהג אבלות (מובא בנמוקי יוסף).

ד. הנמוקי-יוסף נקט שאשתו נוהגת עמו באבלותו בין כשמת אביו או אמו בין מת אחד משאר קרוביו. ומדברי התוס' משמע לכאורה שדינה כמותו שאינה מתאבלת עמו אלא בחמיה וחמותה. והריטב"א הביא שתי דעות בדבר.

ה. מבואר מדברי כמה ראשונים (רמב"ן, ריטב"א) ששאר קרובים מלבד שבעה מתי מצוה המפורשים בתורה, אבלותם אינה אלא מדרבנן. ואילו דעת הרמב"ם משמע (אבל ב, ב) שעל אחותו מאביו הנשואה, מתאבל עליה מדין תורה.

מבואר בגמרא שצריך לקרוע על אותם שניים, וצריך לקרוע בפניהם, ואם קרע שלא בפניהם – חוזר וקרוע בפניהם (עפ"י רי"ף גיאת).

ו. למדו מהכתובים (ויקם... ויקרע) שהקריעה צריכה שתיעשה מעומד בדוקא. ומסופר על אמימר שקרע על מות בן בנו מיושב וכשזוכר בדבר קרע שוב בעמידה.
הרא"ש כתב בדעת הרי"ף שיצא בדיעבד אם קרע במיושב, ושלכך השמיט את מעשה דאמימר [ואפשר שאמימר החמיר על עצמו. עפ"י מאירי]. ויש חולקים. וכן מסקנת הפוסקים (יו"ד שמ).
ואולם יש אומרים שאם אינו יכול לעמוד, כגון חולה – יקרע בישיבה או בשכיבה (עפ"י חדושים ובווארים [וצדד שלכשיבירא לא יתחייב לקרוע שוב בעמידה. ודעת הגרי"י פ"ישר (בהערות שבסוף ספר פני ברוך) שאם הבריא תוך שבעה ודאי צריך לקרוע בעמידה]; שו"ת קנין תורה ח"ג קח).

דף כא

- לו. א. ישיבת האבל – כיצד?
ב. אלו דברים שהאבל אסור בהם?
ג. אבל שהרבים צריכים לו, האם מותר לו ללמדם תורה?
ד. האם האבל מותר בתפלין?
ה. אבל, מהו בעשיית מלאכה בשבעת ימי אבלותו?
ו. האם יוצא האבל מביתו לבית האבל של אחר?
ז. מה דין שאילת שלום באבל?
ח. עד מתי מנחמים לאבל?
א. יושב על גבי מטה, כסא או מכתשת גדולה (או על גבי קרקע) – לא יצא ידי חובתו עד שיכפה מטתו וישב עליה.
כפה מיטתו; לדעת הרמב"ן (תורת האדם שער האבלות) מותר לישב על גבי ספסל (וכ"כ הריטב"א ובשו"ת מהר"ם חלאוה יט). ואולם הרמב"ם הטור והשו"ע (יו"ד שפו) לא פסקו כן אלא צריך שישן ויאכל כשהוא על מטה כפוייה.
[האבל מיסב בראש. להלן כח:].
עתה לא נהגו בכפיית המטה אלא האבל יושב בנמיכות, בתוך שלשה טפחים לארץ.
ע"ע להלן כו-כו.

[אבל, לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות. גמרא להלן כו: יו"ד שצא, א].

ב. האבל אסור במלאכה [מלבד עני המתפרנס מן הצדקה שעושה מלאכה בצנעה בתוך ביתו לאחר שלשה ימים ראשונים] וברחיצה (ובכלל זה תכבוסת. תוס') ובסיכה ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל, ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש בהלכות בהש"ס ובאגדות. וכן אסור בשאילת שלום ובכניסה לבית השמחה וכדלהלן.
[לא יניח האבל תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות. להלן כו:].

ע"ע בפרטי הדינים במובא לעיל יד-טו ולהלן.